

BS/61/2012

**POTRZEBY PROKREACYJNE ORAZ
PREFEROWANY I REALIZOWANY
MODEL RODZINY**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
11 stycznia 2012 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Już od ponad dwudziestu lat notujemy w Polsce bardzo niski poziom dzietności, nie zapewniający zastępowalności pokoleń¹. Co prawda w ostatnich latach liczba urodzeń wzrosła, ale współczynnik dzietności poprawił się tylko nieznacznie i nadal pozostaje na bardzo niskim poziomie (1,4)². Jak wskazują eksperci zmniejsza się nie tylko liczba dzieci, które rodzi przeciętna Polka. Spada także częstotliwość zawierania małżeństw. Wzrasta natomiast liczba rozwodów, co świadczy o mniejszej stabilności związków małżeńskich. Te czynniki również wpływają na spadek dzietności³.

W kwietniu⁴ spytaliśmy Polaków o stosunek do posiadania potomstwa. Interesowało nas ile dzieci ankietowani chcieliby mieć w najbardziej korzystnych dla siebie okolicznościach. A także czy rośnie liczba osób, które decydują się na życie bez obowiązków rodzicielskich i czy wraz z faktycznym spadkiem dzietności zmniejsza się również preferowana liczba potomstwa. Pytaliśmy także o modele rodziny zarówno jeśli chodzi o upodobania, jak i stan faktyczny.

POTRZEBY PROKREACYJNE POLAKÓW

Niemal wszyscy badani deklarują, że pragną mieć dzieci. Tylko czterech na stu (4%) twierdzi, że woleliby ich nie mieć. Co dziesiąty dorosły Polak (10%) chciałby mieć tylko jedno dziecko, natomiast niemal połowa (49%) wolałaby dwójkę, a co czwarty (25%) trójkę potomstwa. Co czternasty badany (7%) chciałby mieć czworo lub więcej dzieci.

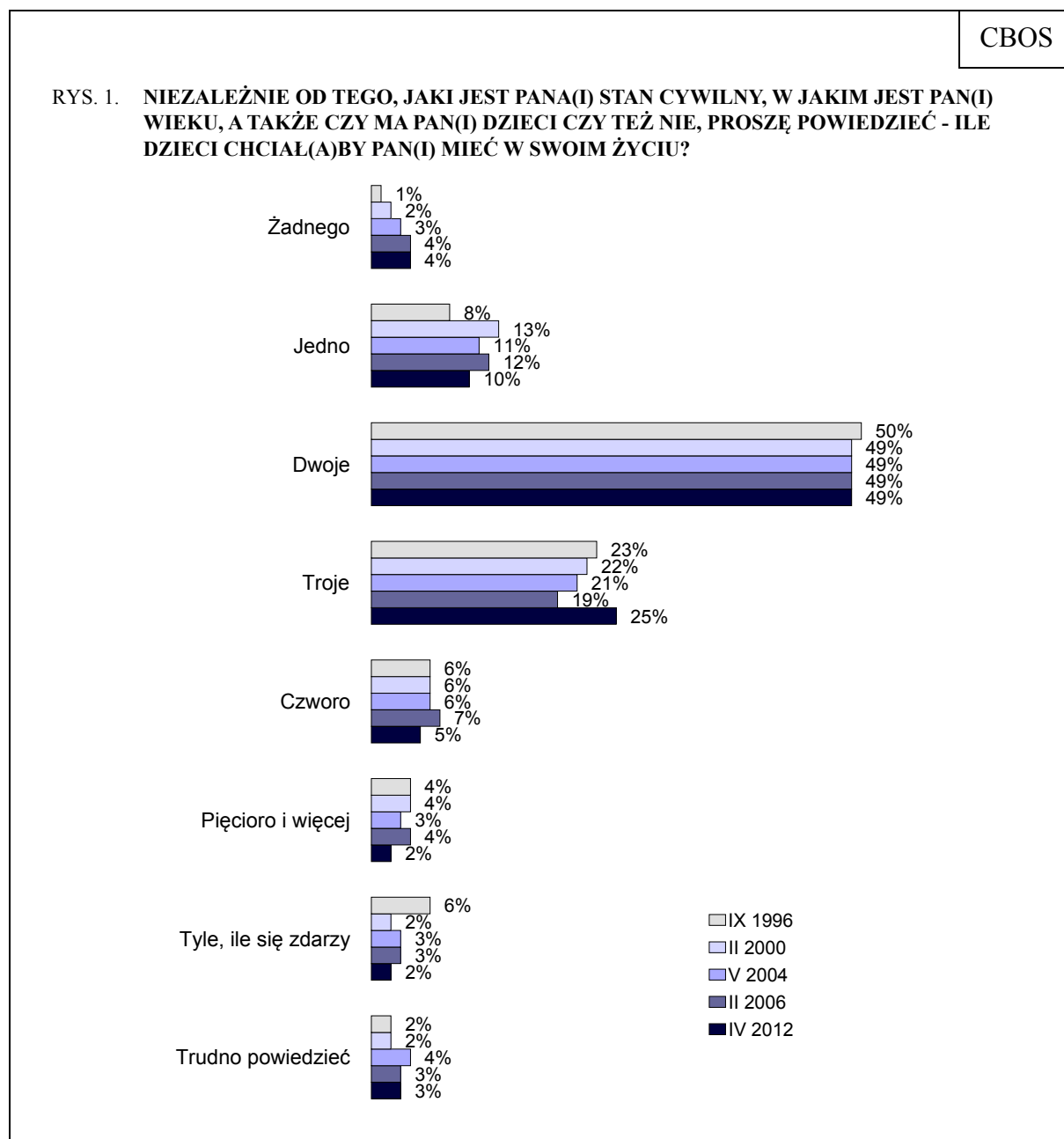
¹ Główny Urząd Statystyczny "Prognoza ludności na lata 2008- 2035"

² Główny Urząd Statystyczny "Rocznik demograficzny 2011"

³ Polskie Forum Strategii Lizbońskiej "Niebieskie księgi 2005. Szanse na wzrost dzietności - jaka polityka rodzinna?"

⁴ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (263) przeprowadzono w dniach 12 – 18 kwietnia 2012 roku na liczącej 1018 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

W porównaniu z rokiem 1996 odnotowaliśmy jedynie niewielką zmianę w deklaracjach Polaków dotyczących pożądanej liczby dzieci. Obecnie nieco więcej osób twierdzi, że w ogóle nie chce ich mieć, ale nadal jest to bardzo mała grupa. Niezmiennie najwięcej osób wyraża chęć posiadania dwójki dzieci, a trochę więcej chciałoby mieć trójkę, natomiast spadła nieco liczba tych, którzy pragnęliby mieć czworo lub więcej dzieci.

Także wśród badanych w wieku 18–44 lata, czyli osób będących w wieku prokreacyjnym, na popularności zyskała wizja rodziny z trójką dzieci, natomiast nieco zmniejszyła się liczba osób deklarujących chęć posiadania dwójki potomstwa. Od 1996 roku

zwiększyła się również liczba ludzi w tym wieku deklarujących, że w ogóle nie chcą mieć dzieci lub chcą mieć tylko jedno.

Tabela 1

Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?	Wskazania osób w wieku od 18 do 44 lat				
	IX 1996	II 2000	V 2004	II 2006	IV 2012
	w procentach				
Żadnego	1	2	2	5	4
Jedno	9	12	12	13	12
Dwoje	58	57	59	55	51
Troje	20	20	17	17	23
Czworo	3	3	3	4	4
Pięcioro i więcej	2	1	1	1	1
Tyle, ile się zdarzy	5	2	2	2	2
Trudno powiedzieć	2	2	3	3	3

Porównanie faktycznie posiadanej liczby dzieci z liczbą preferowaną pokazuje poziom zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych. Co ósmy badany, który nie ma dzieci, chce, żeby tak pozostało (12%), jednak ponad cztery piąte (81%) pragnęłoby mieć potomstwo. Tylko co trzecia osoba, która ma jedno dziecko, jest w pełni zadowolona z takiego stanu rzeczy. Niemal połowa (45%) chciałaby mieć drugie dziecko, a co piąty (21%) troje lub więcej. Natomiast wśród osób, które już posiadają dwójkę dzieci trzy czwarte (73%) nie planuje powiększać rodziny, jednak prawie co czwarty (23%) wyraża chęć posiadania większej liczby dzieci.

Tabela 2

Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?	Preferencje co do ilości dzieci osób:				
	bezdziatnych	z jednym dzieckiem	z dwójką dzieci	z trojgiem dzieci	z czwórką i więcej dzieci
	w procentach				
Żadnego	12	1	1	1	0
Jedno	12	30	1	2	0
Dwoje	47	45	73	11	9
Troje	15	17	18	78	15
Czworo i więcej	3	4	5	5	65
Tyle, ile się zdarzy	4	2	1	2	9
Trudno powiedzieć	7	1	2	1	2

Co ciekawe, także wśród osób powyżej 45 roku życia znaczna część nie zrealizowała swoich pragnień dotyczących liczby dzieci. Nie tylko wśród osób bezdzietnych większość

(66%) deklaruje chęć ich posiadania, ale także wśród mających jedno dziecko ponad połowa (60%) chciałaby mieć ich więcej. Co piąty badany z dwójką dzieci (20%) twierdzi, że cieszyłby się z większej liczby potomstwa. Ze względów biologicznych i kulturowych prawdopodobieństwo urzeczywistnienia swoich preferencji przez tę grupę badanych jest już stosunkowo niskie. Nieurzeczywistnione preferencje tych osób wskazują na skalę zjawiska, jakim jest ograniczanie liczby potomstwa z racji różnych zewnętrznych uwarunkowań. Zestawienie preferencji i faktycznej liczby dzieci pokazuje, że stosunkowo duża grupa ludzi w innej sytuacji życiowej mogłaby zdecydować się na powiększenie rodziny.

Tabela 3

Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?	Preferencje co do ilości dzieci osób w wieku 45 lat i więcej, które są/mają:			
	bezdzietne	jedno dziecko	dwójkę dzieci	troje i więcej dzieci
	w procentach			
Żadnego	24	1	1	1
Jedno	10	35	1	2
Dwoje	32	45	76	9
Troje i więcej	19	15	20	81
Tyle, ile się zdarzy	5	2	1	4
Trudno powiedzieć	10	2	1	3

Inaczej należy interpretować zestawienie preferencji i dzietności młodszych badanych. Są w tej grupie osoby, które jeszcze nie zrealizowały swoich planów, ale zrobią to w przyszłości, dlatego skala niezaspokojenia potrzeb jest tutaj znacznie większa. Zdecydowana większość bezdzietnych badanych poniżej 45 roku życia (83%) chce mieć dzieci. Również większość młodych ludzi z jednym dzieckiem (69%) i co czwarty z dwójką dzieci (29%) życzyliby sobie mieć ich więcej.

Tabela 4

Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?	Preferencje co do ilości dzieci osób w wieku 18-44 lata, które są/mają:			
	bezdzietne	z jednym dzieckiem	z dwójką dzieci	z trojgiem i więcej dzieci
	w procentach			
Żadnego	8	0	1	0
Jedno	13	27	0	2
Dwoje	53	45	67	15
Troje i więcej	17	24	29	79
Tyle, ile się zdarzy	3	3	2	2
Trudno powiedzieć	6	1	1	2

Czynnikiem, który wpływa na decyzje o macierzyństwie bądź ojcostwie, oprócz faktu posiadania już potomstwa, jest również sytuacja życiowa i stan cywilny badanych. Zdecydowana większość osób pozostających w związkach małżeńskich deklaruje, że ma dzieci (92%). Podobnie osoby, które w takich związkach były w przeszłości (89%). Wśród badanych, którzy nigdy nie zawarli związku małżeńskiego, ale pozostają w związku nieformalnym, dwie piąte (42%) ma dzieci, natomiast wśród osób stanu wolnego, które nie żyją w związku nieformalnym – tylko 8%.

Tabela 5

Badani mający i nie mający dzieci	Jaki jest aktualnie Pana(i) stan cywilny?			
	kawaler/panna nie będący w związku nieformalnym	kawaler/panna będący w związku nieformalnym	żonaty/mężatka	rozwiedziony(a), w separacji lub owdowiały(a)
	w procentach			
Bezdzietni	92	58	8	11
Mający dzieci	8	42	92	89

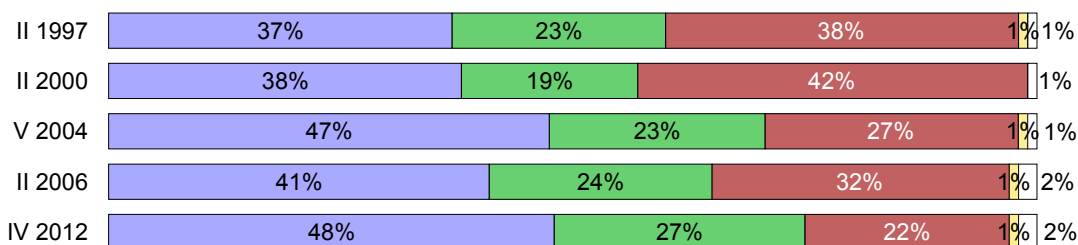
PREFEROWANE I REALIZOWANE MODELE MAŁŻEŃSTWA

W sondażu poruszyliśmy jeszcze jedną kluczową kwestię dotyczącą wizji rodziny – podział ról między partnerami. Niemal połowa dorosłych Polaków (48%) uważa, że najlepszą sytuacją dla rodziny jest tzw. model partnerski, w którym partnerzy w równym stopniu poświęcają się pracy i obowiązkom domowym. Mniej więcej co czwarty badany (27%) popiera model mieszany, kiedy to oboje pracują, ale mężczyzna poświęca więcej czasu na pracę zawodową, a kobieta łączy pracę zawodową z prowadzeniem domu i wychowaniem dzieci. Częściej niż co piąty (22%) twierdzi natomiast, że utrzymaniem rodziny powinien zajmować się mąż (partner), a domem żona (partnerka), jest to tzw. model tradycyjny. Tylko jeden na stu ankietowanych (1%) uważa, że najlepiej dla rodziny jest wówczas, kiedy to partnerka pracuje i utrzymuje rodzinę, a partner przejmuje obowiązki domowe, czyli tzw. model odwrócony.

W ciągu ostatnich piętnastu lat zmieniały się preferencje Polaków co do podziału ról w rodzinie. Mimo pewnego spadku w 2006 roku, rośnie przekonanie, że najlepszym rozwiązaniem jest równy podział obowiązków domowych i udział w pracy zawodowej. Przewagę nad kiedyś dominującym tradycyjnym podziałem ról zyskuje również rozwiązanie, w którym obydwój partnerzy pracują, ale domem zajmuje się głównie kobieta.

RYS. 2. KTÓRĄ Z PODANYCH NIŻEJ SYTUACJI UWAŻA PAN(I) ZA NAJLEPSZĄ DLA RODZINY?

- Mąż (partner) i żona (partnerka) mniej więcej tyle samo czasu przeznaczają na pracę, oboje w równym stopniu zajmują się domem, dziećmi (model partnerski)
- Zarówno mąż (partner) jak i żona (partnerka) pracują zawodowo, mąż (partner) poświęca więcej czasu na pracę zawodową, żona (partnerka) zaś oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp. (model mieszany)
- Jedynie mąż (partner) pracuje, zarabiając na zaspokojenie potrzeb rodziny, żona (partnerka) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp. (model tradycyjny)
- Jedynie żona (partnerka) pracuje zarabiając na zaspokojenie potrzeb rodziny, mąż (partner) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp. (model odwrócony)
- Trudno powiedzieć

Preferencje co do modelu rodziny zależą od wielu czynników. Najbardziej znaczące to płeć, wykształcenie i ocena własnych warunków materialnych. Mężczyźni znacznie częściej niż kobiety uważają za najkorzystniejszy model tradycyjny (27% wobec 18%), natomiast kobiety dużo częściej niż mężczyźni wolałyby model partnerski (54% wobec 41%). Wśród osób z wykształceniem wyższym tylko co dziesiąta (10%) uważa, że mężczyzna jako jedyny żywiciel rodziny to najlepsze rozwiązanie, podczas gdy niemal dwie trzecie z nich (60%) wskazuje na równy podział obowiązków i czasu między życie zawodowe i dom. Także osoby z wykształceniem średnim, częściej niż słabiej wykształcone, preferują model partnerski, a rzadziej tradycyjny. Pogląd, że to mężczyzna powinien zarabiać wystarczająco i zaspokajać potrzeby rodziny, a kobieta ma zajmować się dziećmi wyrażają najczęściej osoby, które źle oceniają swoją sytuację materialną (33%), ale także wśród nich więcej (37%) wolałoby równy podział ról zawodowych i rodzinnych. Wśród badanych dobrze oceniających swoją sytuację materialną rzadziej niż co piąty (18%) uważa, że najlepszy jest tradycyjny podział obowiązków, natomiast połowa (50%) preferuje model partnerski (zob. tabele aneksowe). W dość niewielkim stopniu preferencje w tym zakresie różnicuje stan cywilny. Wśród osób stanu wolnego oraz wśród żyjących w związkach formalnych co piąty sądzi, że najlepszy dla

rodziny jest model tradycyjny. Natomiast osoby, które nie są małżeństwem i nigdy go nie zawarły, częściej niż osoby pozostające w związkach formalnych, preferują model partnerski, a rzadziej mieszany.

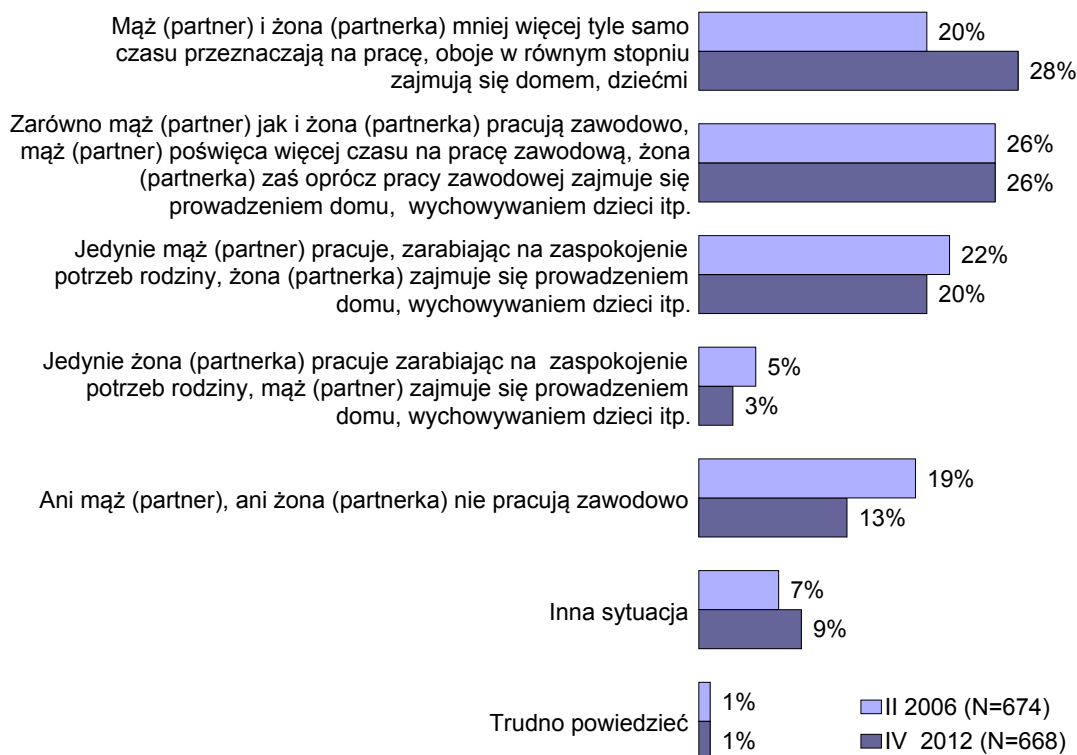
Tabela 6

Stan cywilny	Preferowany model małżeństwa				
	tradycyjny	odwrócony	mieszany	partnerski	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Kawaler/panna	21	2	22	52	3
Żonaty/mężatka	22	0	29	47	2
Rozwiedziony(a)/w separacji/ wdowiec/wdowa	26	0	27	43	4

Osoby żyjące w związkach, czy to formalnych czy nieformalnych, spytaliśmy ponadto, która sytuacja najlepiej opisuje podział ról w ich rodzinach. Częściej niż co czwarty badany (28%) deklaruje, że w jego związku (rodzinie) zarówno żona (partnerka) jak i mąż (partner) w równym stopniu poświęcają się pracy zawodowej i prowadzeniu domu oraz opiece nad dziećmi. Jednak niemal równie często (26%) obydwój partnerzy są zaangażowani w pracę zawodową i obowiązki rodzinne, kobieta jednak poświęca więcej czasu rodzinie, natomiast mężczyzna skupia się bardziej na pracy zawodowej. Co piąty badany będący w związku (20%) twierdzi, że w jego rodzinie na zaspokojenie potrzeb zarabia mąż (partner), natomiast żona (partnerka) zajmuje się prowadzeniem domu i wychowywaniem dzieci. Odwrotny układ, w którym zarabia partnerka, a partner opiekuje się domem i dziećmi, obowiązuje w bardzo niewielu rodzinach (3%). Natomiast mniej więcej co ósmy badany pozostający w związku (13%) deklaruje, że żaden z partnerów nie pracuje zawodowo.

Porównanie deklaracji z kwietnia tego roku z deklaracjami z 2006 roku pokazuje, jak zmieniają się relacje między partnerami. Obecnie zdecydowanie więcej osób niż sześć lat temu (wzrost o 8 punktów) deklaruje, że w ich związkach obowiązuje model partnerski. Natomiast rzadziej zdarzają się sytuacje, w których oboje nie pracują.

RYS. 3. KTÓRA Z PODANYCH SYTUACJI NAJLEPIEJ OPISUJE PANA(I) RODZINĘ (MAŁŻEŃSTWO, ZWIĄZEK)?

Zestawienie modeli preferowanych z realizowanymi pozwala stwierdzić, na ile podział obowiązków domowych jest wynikiem wyboru partnerów, a na ile innych okoliczności. Trzy czwarte badanych realizujących model partnerski (72%) uważa, że jest on najlepszy. Pozostali z tej grupy tak samo często wybierają opcję, by to mężczyzna był w stanie zaspokoić potrzeby rodziny, a kobieta mogła zająć się domem (14%), jak i by kobieta mogła łączyć obie role – pracownika i gospodyni domowej (13%). Wśród respondentów realizujących model mieszany połowa (50%) uważa, że jest to rozwiązanie najlepsze. Natomiast mniej więcej co czwarty z nich preferowałby równy podział obowiązków zawodowych i domowych (26%) lub przeniesienie odpowiedzialności za zaspokojenie potrzeb rodziny na męża, a prowadzenie domu i wychowywania dzieci na żonę (22%). Najmniej zadowolone z podziału obowiązków są osoby, w których związkach obowiązuje tradycyjny podział ról. Tylko co trzeci badany z tej grupy (37%) uważa to za najlepsze rozwiązanie dla rodziny. Mniej więcej tyle samo osób (38%) wolałoby realizować model partnerski, a co czwarty (24%) model mieszany.

Tabela 7

Preferowany model związku	Realizowany model związku		
	model partnerski	model mieszany	model tradycyjny
	w procentach		
model partnerski	72	26	38
model mieszany	13	50	24
model tradycyjny	14	22	37
model odwrócony	0	1	0
Trudno powiedzieć	1	1	1

★

★

★

W debatach na temat spadku dzietności często wskazuje się na czynniki kulturowe jako najważniejsze przyczyny tego zjawiska. W świetle tych argumentów ludzie chcą mieć mniej dzieci i zachęty do powiększania liczby potomstwa prawdopodobnie nie będą skuteczne. Jednak zestawienie preferencji prokreacyjnych i rzeczywistej liczby dzieci pokazuje, że nawet wśród osób powyżej 45 roku życia jest duża grupa, która chciałaby mieć więcej dzieci. Fakt ten nie pozwala minimalizować wpływu innych czynników na decyzje o posiadaniu potomstwa.

W ostatnich latach stosunek Polaków do posiadania potomstwa i do pożądanej jego liczby nie zmienia się znacząco. Nadal preferowana jest wizja rodziny z dwójką dzieci, choć odnotowaliśmy pewien wzrost, jeśli chodzi o pragnienie posiadania trójki dzieci.

Znaczącym przemianom ulegają natomiast role przypisywane małżonkom i partnerom. Zmiany idące w kierunku modelu partnerskiego widać nie tylko w preferencjach, ale również w deklaracjach dotyczących rzeczywistego podziału ról. Szczególnie silnie swoje preferencje odnośnie modelu partnerskiego wyrażają kobiety, osoby z wykształceniem wyższym oraz dobrze oceniający swoje warunki materialne.

Opracowała
Katarzyna KOWALCZUK

Tabela 1

		Którą z podanych niżej sytuacji uważa Pan(i) za najlepszą dla rodziny?					Liczba osób
		Jedynie mąż (partner) pracuje, zarabiając na zaspokojenie potrzeb rodziny, żona (partnerka) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	Jedynie żona (partnerka) pracuje zarabiając na zaspokojenie potrzeb rodziny, mąż (partner) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	Zarówno mąż (partner) jak i żona (partnerka) pracują zawodowo, mąż (partner) poświęca więcej czasu na pracę zawodową, żona (partnerka) zaś oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	Mąż (partner) i żona (partnerka) mniej więcej tyle samo czasu przeznaczają na pracę, oboje w równym stopniu zajmują się domem, dziećmi	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		22	1	27	48	3	1013
Płeć	Mężczyźni	27	1	26	41	4	482
	Kobiety	18	0	27	54	1	531
Wiek	18-24 lata	18	0	28	52	2	127
	25-34	21	1	27	50	1	209
	35-44	21	1	30	45	2	174
	45-54	21	1	30	47	2	155
	55-64	25	1	20	50	4	178
	65 lat i więcej	27	0	26	42	4	169
Miejsce zamieszkania	Wieś	26	1	30	40	3	384
	Miasto do 20 tys.	22	0	26	50	3	155
	20-100 tys.	23	0	24	51	2	195
	101-500 tys.	17	2	25	52	4	167
	501 tys. i więcej mieszk.	17	0	23	59	1	111
Wykształcenie	Podstawowe	28	1	24	41	5	197
	Zasadnicze zawodowe	31	0	26	41	2	264
	Średnie	20	0	28	50	2	356
	Wyższe	10	1	28	60	2	196
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	6	1	26	64	4	104
	Średni personel, technicy	15	2	26	55	2	45
	Pracownicy adm.-biurowi	18	0	30	52		55
	Pracownicy usług	21	0	28	48	4	53
	Robotnicy wykwalifikowani	32	0	24	43	1	115
	Robotnicy niewykwalifik.	24	0	20	52	4	54
	Rolnicy	31	1	33	32	2	64
	Pracujący na własny rach.	10		42	47	1	46
Bierni zawodowo	Renciści	25	2	24	45	4	76
	Emeryci	25	0	25	46	4	221
	Uczniowie i studenci	11	0	29	58	2	65
	Bezrobotni	27	3	25	43	2	56
	Gospodynie domowe i inni	38	0	25	37		58
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	13	0	28	58	1	133
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	14	1	28	53	4	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	24	0	26	47	2	234
	prywatnym gosp. rolnym	31	2	33	35		60
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	32	2	26	39	2	138
	501-750	29	0	23	48		107
	751-1000	28	0	27	42	3	147
	1001-1500	21	0	29	47	3	194
	Powyżej 1500 zł	13	1	24	61	2	175
Ocena własnych war. mater.	Złe	33	1	24	37	6	153
	Średnie	23	0	26	49	2	460
	Dobre	18	1	29	50	2	400
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	34	0	15	49	2	42
	Raz w tygodniu	23	1	28	47	2	472
	1-2 razy w miesiącu	22	0	34	42	2	170
	Kilka razy w roku	19	0	24	53	3	225
	W ogóle nie uczestniczy	25	1	20	47	7	102
Poglądy polityczne	Lewica	20	0	28	49	3	194
	Centrum	22	1	27	50	1	357
	Prawica	26	1	23	47	4	247
	Trudno powiedzieć	21	0	29	45	4	215